

ODA TARİHİNDEN

DOĞA KİRLENMESİNİN ARDINDA KİM VAR?

Çevre sorunları uzun bir süredir, ama özellikle son on yıldır ülkemiz gündemine girmiş durumda. Dergimizin data önceki bazı sayılarında da bu konu ile ilgili yazılar yayınlanmıştı. Gazeteci yazar Hüseyin BAŞ'ın yazısı, söz konusu yazılardan hemen hemen en eski tarihli olanı. Elektrik Mühendisliği, Dergisi'nin 1976 yılı Aralık sayısında yayınlanmış olan bu yazıyı oldukça ilginç bulacağınızı sanıyoruz.

Hüseyin BAŞ

Doğa, ya da çevre kirlenmesi veya bilimsel adıyla "ekoloji'nin son yirmi yıldan bu yana ileri endüstri ülkelerinin önde gelen temel sorunlarından biri haline geldiği biliniyor. Oysa, endüstrinin gelişmesi, özellikle kapitalist ülkelerde bir yığın sorunu da birlikte getirmektedir.

İlk ve ölümcül belirtileri bundan yirmi yıl önce Japonya'nın küçük Minimata kentinde görülen "çevre kirlenmesi"ne ileri kapitalist endüstri ülkeleri, bu yönde koparılan tüm gürültülere rağmen şimdiye değin geçerli bir çözüm bulmuş değiller. Gerçekten de bundan yirmi küsur yıl önce Japonya'nın küçük kenti Minimata'da kediler birdenbire korkunç sesler çıkararak çığınca oraya buraya koşmaya başlamışlar, sonra da kendilerini denize atarak telef olup gitmişlerdi. Kedileri bir süre sonra insanlar izlediler. 250'yi aşkın insan bilinmeyen bir hastalığa tutularak esrarlı bir biçimde birkaç gün içinde ölüp gitti.

Korkunç olayın nedeni sonradan anlaşıldı. İnsanlar da, kediler de bölgede bulunan bir kimya fabrikasının "artıklarından" zehirlenen balıkları yemişlerdi. Minimata faciası, bir anda tüm dünyanın dikkatini "çevre kirlenmesi" denilen çağdaş afete çekmişti. Basın, tüm kitle haberleşme araçları olayın üstüne çullanmakta gecikmedi. İnsan bizzat yarattığı bilimin ve teknolojinin kurbanı olmuştu. Doğanın uyumlu dengesi bozulmuş, yeryüzü yaşanmaz hale gelmişti. Peki ama çevreyi kirlüten, doğanın uyumlu dengesini bozan, böylece de yeryüzünü yaşanması bir yer olmaksızın çıkararak kimdi?

Her zaman olduğu gibi bu konuda da en büyük gürültüyü çıkaranlar, bizzat doğayı kirlütenler oldu. Kapitalist dünyanın hizmetindeki tüm imkanlar ekolojik krizin suçunun bilimin ve teknolojinin sırtına yüklenmesi yolunda seferber edildiler. Oysa bütün bu çabalar asıl suçluyu, kapitalizmi gözlerden saklamaya, giderek korumaya yönelikti. Nitekim dürüst bilim adamları gerçeği bütün çıplaklığıyla açıklamakta gecikmediler. Batı Alman bilim adamı Sturm, Federal Almanya'nın dev kimya firması Hoechst'in sadece bir fabrikasının

200 000 nüfuslu bir kentin tüm çöplerinden daha fazla doğayı kirlettiğini ortaya koydu.

Ünlü Bayer fabrikalarının Ren nehrine boca ettiği "artıklar" ise Ruhr havzasının tüm nüfusunun çöplerine eşitti. Daha çok kâr, daha çok büyümenin kısır döngüsündeki kapitalizmin, bu korkunç afeti durdurmak için gerekli önlemleri alması ise olanaksızdı. Zira bu önlemler için muazzam ek yatırımlar gerekliydi. İleri kapitalist ülkelerinin çevre kirlenmesi konusunda alınacak önlemler için ortalama olarak ulusal hasıllarının en az % 1 ilâ % 1,5'a tekabül eden ek yatırım yapmaları gerekmektedir. Gerçi kimi batılı ülkelerde mahalli yönetimler, bacak kemiğe dayanıp, ölüm tehlikesi yüzbinleri tehdit etmeye başlayınca çevreyi kirlüten firmaları para, hatta bazen hapis cezasına bile çarptırabilen yasalar çıkartmaktadırlar. Ne var ki bunlar etkin olamadıkları gibi, büyük tekellerin "fabrikaların kapısını kapatma" ya da "söküp başka yerlere götürme" tehditlerine yol açmaktadır. Çoğu kapitalist ülkede çevre kirlenmesine karşı savaş için kurulan komisyonlara bizzat çevreyi kirlüten tekellerin "adamları" hakimdir. Çoğu ülkede de paradoksal bir biçimde çevre kirlenmesiyle "savaşa öncülük eden, dahası onları sözümlerine "paraca" destekleyenler de yine çevreyi kirlütenler, yani büyük tekeller olmaktadır. Türkiye'de de aynı oyunu görmek mümkündür. Doğanın korunmasını Türkiye'de de "zengin takımı" üstlenmiştir. Kuş Cennetinde, surda burda "kelaynak" kuşlarını korumak da, hiçbir önlemin alınmadığı düzünle rafineriyle yeryüzünün hatırı sayılır bir bölümünü "kirlüten" Shell Şirketine düşmektedir. Bu takımın görevi, bir iki sözde "doğa tutkunu" şaşkınlı da kullanarak işin sergi, konferans, film gösterisi gibi enti püften önlemlerle geçiştirilmesini sağlamaktır. Biraz da bu yüzden Türkiye'de büyük yerli ve yabancı şirketlere ait fabrikaların çevreyi ne ölçüde kirlettikleri ve hele doğada ne tür yıkımlara yol açtıklarının envanteri bile henüz yapılmamıştır. Sadece Haliç'le, İzmit Körfezi'nin bugün içinde buldukları yürekler acısı durum bile çevre

kirlenmesinin Türkiye'de de ölümcül boyutlara ulaştığını açık seçik gözler önüne sermektedir. Başkent Ankara'nın yürekler acısı hali ise handiye efsane boyutlarına ulaşmıştır. Belediye Başkanı Sayın Dalokay, Politika'da yayınlanan "Kirlenen Ödemeli" adlı başyazısında Ankara halkının yaşamı üzerinde oynanan yüz kızartıcı oyunları, doymak bilmeyen kâr isterilerinin bençil ve köpeksi tezgahlarını birer ikişer kullaklarından tutup kamuoyu önünde sergilemektedir. Ama kim dinler? Vahşi kapitalizm, tadı kârlar söz konusu oldu mu, bizzat kendi mahvına da yol açacağını bilse de doğayı üzerinde ot bitmeyen yağmursuz bir çöle çevirmekte hiçbir sakınca görmemektedir. Ama Batı dünyasında misli görülmemiş bir biçimde yoğunlaşan endüstrilerin muazzam boyutlara ulaşan "artıklarının doğayı kirletmeleri olasılığı kapitalist düzenleri ister istemez bazı önlemler almaya itmektir. Oysa kapitalizm, muazzam yatırımlar, dolayısıyla da kâr marjlarından önemli fedakârlıklar yapılmasını gerektiren köklü önlemlere yönelme yeteneğinden yapısına da uygun olarak bütünüyle yoksundur. Bu yüzden şimdilerde en az doğanın tepelenmesi kadar utanmasız ve köpeksi karanlık bir komplonun içindedir. Uluslararası kapitalizm yabancı tekellerin doğayı aşırı, tahammül edilmez ölçüde kirlüten, bu nitelikleriyle de Batı kamuoyunda artık "reddedilen" petro-kimya türündeki endüstrilerin, bu konudaki yasaların ya da doğa kirlenmesine karşı önlemlerin gerektirebileceği ek yatırımların bütünüyle mevcut bulunmadığı "az gelişmiş ülkelere" kaydırılması planlanmaktadır.

Birleşik Devletler'de endüstri ve madencilik alanında yapılan yatırımlar toplamının çevre kirlenmesine karşı alınması zorunlu olan önlemlerin pay oranı % 12,7'dir. Oysa bu oran yabancı ülkelerde sadece % 2,2 düzeyindedir. Bize gelince, hiç kuşkusuz, bu oran % 0'dır. Bedavadır.

Dünyanın tüm kapitalistleri, firmaları, dev tekelleri gelin, koşun, burada Türkiye'de bedavadan, doyasıya, kıyasıya zehirleyebileceğiniz 40 milyon insan var. D